

Motion

1977/78: 1416

av Per Gahrton

om vidgad rättslig kontroll av administrativa avgöranden

Rättssäkerheten inom förvaltningen är ett ämne som varit föremål för uppmärksamhet under hela efterkrigsperioden. Under 1950-talet spelade den en stor roll inom den politiska debatten. I debatten utgick man från den specifika svenska ordningen, som innebär att förvaltningsverksamheten från synpunkten rättslig kontroll är, såvitt gäller den statliga sektorn, delad i två delar: 1. en del, där beslutandet efter besvär i sista hand tillkommer en domstol (förvaltningsdomstol) och där sålunda medborgarna är tillförsäkrade en rättslig prövning som täcker icke endast ärendets rättsliga aspekter utan även överlämnar lämplighetsfrågornas avgörande i sista hand till domstolarna och 2. en del, där slutavgörandet ligger hos rent administrativa instanser, i sista hand vanligen en politiskt sammansatt instans, nämligen regeringen, utan annan möjlighet till rättslig prövning än den som kan åstadkommas inom ramen för resningsinstitutet, från vilket man dock kan bortse i praktiken. I motioner vid flertalet riksdagar från 1950-talets mitt en tid framåt — 1954, 1956, 1957, 1958, 1959 och 1960 — väcktes från folkpartihåll motioner med yrkande att möjlighet till domstolsprövning skulle införas också inom den del av förvaltningen, där enligt vårt svenska system en sådan var i princip utesluten. Riksdagen avtog motionerna.

Frågan om en allmän rättslig kontroll av förvaltningsavgöranden var alltså fram till början av 1960-talet en viktig inrikespolitisk fråga men har sedan dess i nu snart två årtionden skjutits åt sidan av ett praktiskt reformarbete, som täckt viktiga delar av den administrativa verksamheten. Tidpunkten får nu sägas vara inne att analysera läget och se vad som uppnåtts i huvudfrågan på den väg, varpå man definitivt slog in de första åren på 1960-talet.

Den nya grundlagen har bekräftat den traditionella uppdelningen av svensk administration i en rent administrativ del och i en där förvaltningsdomstolen har sista ordet. I och för sig kvarstår alltså grundläget oförändrat. Regeringsformen ger i 2 kap. i senaste lydelse medborgarna betydande fri- och rättigheter. Att märka är emellertid att dessa regler i realiteten har karaktären av anvisningar för lagstiftaren och för regeringen. De ger icke den enskilde själv några möjligheter att hävda dessa rättigheter i de fall då en administrativ myndighet genom något sitt beslut kränker den enskilde i någon sådan skyddad rättighet. Sverige har

som bekant icke några författningsdomstolar, till vilka medborgarna kan vända sig för att få prövat om ett beslut står i överensstämmelse med grundlagen. Icke heller andra rättsliga möjligheter står reellt sett till buds.

Lagen om det allmännas skadeståndsansvar har visat sig ha ganska liten praktisk betydelse, i vart fall när det gäller att för enskild få ersättning för skada uppkommen genom felaktiga myndighetsåtgärder. Civilprocessen är dessutom en dyrbar och chansartad form för bedömning, vilken icke många vågar pröva på. Rättshjälpslagen är i och för sig ett viktigt framsteg och genom den kan många få juridisk hjälp. Den vägen kan emellertid icke rättelse erhållas i ett felaktigt beslut, som en administrativ myndighet trots påpekanden vidhåller.

Det allmänna förvaltningsförfarandet borde givetvis stå på en högre kvalitativ nivå sedan förvaltningslagen börjat tillämpas. Emellertid utgjorde denna lag närmast en kodifiering av vad som redan sedvanerättsligt gällde och kan icke sägas ha förändrat rättsläget på något mera märkbart sätt. JO har försvagats som övervakningsorgan och fått minskad betydelse. Myndigheterna har efter hand kommit underfund med att de ej behöver följa de anvisningar för sitt handlande som JO ger genom sina oförbindande uttalanden.

En samlad överblick över läget kan sägas utvisa att sedan 1960 avsevärda förbättringar uppnåtts. Dessa har emellertid vunnits främst inom den sektor av förvaltningen där domstolar redan medverkar. Genom den offentliga sektorns tillväxt har också den rent administrativa delen av förvaltningen ökat i rask takt. Genom ämbetsansvarets avskaffande har medborgarnas möjlighet att få rättelse i viss mån minskat utan att i rättssäkerhetsavseende något annat satts i stället.

Vid bedömning av dagsläget kan icke utan fog sägas att det 1978 finns lika stor anledning som 1960 att påyrka en förutsättningslös utredning beträffande möjligheterna till rättslig kontroll genom domstol eller på annat liknande sätt av rent administrativa beslut. Efter hand som den offentliga sektorn tar för sig en allt större del av den gemensamma kakan och får allt större betydelse för den enskilde medborgaren, som i växande grad även i sin dagliga livsföring blir beroende av att individuella beslut rörande honom är riktiga, ter det sig allt angelägnare att medborgarna ges någon möjlighet att enkelt och snabbt få ett rättsligt besked om huruvida ett beslut eller en åtgärd som gäller honom är rättsenligt eller ej.

Införande av en sådan möjlighet innebär en viss omgestaltning av vårt förvaltningssystem. Det finns många olika förebilder i andra länder att studera som kan lämna bidrag till en lösning av frågan i vårt land. Över huvud är det en stor och svår uppgift att finna fram till en ordning som kan inpassas i det svenska systemet i övrigt. Det är därför fråga om en utredningsuppgift på sikt. Måhända blir icke obetydliga

lagändringar så småningom nödiga. 1971 års förvaltningsreform startade med en riksdagsmotion vid 1948 års riksdag. Det är sålunda ett ganska långt perspektiv i spörsmål av denna art. Dessa är emellertid av ett slag att de icke kan skjutas undan i längden. Det är därför angeläget att man nu tar sig an dem. Det finns anledning tro att den framtida rättsutvecklingen bara kommer att göra en reform i riktning mot rättskontroll av administrativa avgöranden mer och mer påkallad. Utredningsarbetet bör därför inledas snarast möjligt.

Under hänvisning till det anförda får jag hemställa

att riksdagen i skrivelse till regeringen begär en förutsättningslös utredning om hur en ordning med en generell möjlighet till rättslig kontroll av administrativa avgöranden skall kunna inpassas i det svenska förvaltningssystemet.

Stockholm den 25 januari 1978

PER GAHRTON (fp)